

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
havasi.zsuzsanna@btk.elte.hu
<https://orcid.org/0009-0005-1003-2086>

Havasi Zsuzsanna: Metaforikusság és szövegértés: metaforaazonosítás magyar mint idegen nyelvi érettségi vizsgaszövegekben
Metaphoricity and Reading Comprehension: Metaphor Identification in Hungarian as a Foreign Language Maturity Exam Texts
Alkalmazott Nyelvtudomány, Különszám, 2023/3. szám, 125–142.
doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.K.2023.3.008>

Metaforikusság és szövegértés: metaforaazonosítás magyar mint idegen nyelvi érettségi vizsgaszövegekben¹

Metaphoricity and Reading Comprehension: Metaphor Identification in Hungarian as a Foreign Language Maturity Exam Texts

The study examines metaphor-related expressions in Hungarian reading comprehension exams. Firstly, five tests were annotated regarding metaphoricity. Secondly, Hungarian language learners solved the connected tasks and were asked to mark new and unclear expressions. The metaphorical expressions of the sample were objectively identified based on the Hungarian adaptation of MIPVU (the MetaID method). The annotation shows that the chosen exam sample was less metaphorical compared to a previous reference-corpus of Hungarian texts that did not target learners. Although metaphoric expressions were not particularly highlighted by the learners and are unlikely to impact overall exam results, in some cases the learners encountered difficulties and misunderstandings due to the figurative language.

Keywords: metaphor, MIPVU, MetaID, Hungarian as a foreign language, reading comprehension test

1. Bevezetés és a kutatás motivációja²

A nyelvórákon feldolgozott szövegek esetében egy-egy új kifejezés megértése és elsajátítása szempontjából nagy segítség lehet, ha a szövegben nem elsődleges jelentésben álló szó alapjelentésén keresztül, adott esetben a metaforikusságot tudatosítva jutunk el a szövegbeli jelentéshez. Közvetítőnyelv nélküli oktatás során is könnyen megragadható szemléltetési mód a fizikai mozgás és a tárgymanipuláció, melyek egyszerűen beépíthetők a metaforikusság órai magyarázatába. Felmerül azonban a kérdés, hogy mit tesz a tanuló, ha metaforikus kifejezésekkel szembesül önálló munkája során, például szövegértésteztekben, illetve milyen arányban okozhatnak nehézséget ezek a szerkezetek egy-egy vizsgafeladatban.

---

¹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Hálásan köszönöm témavezetőm, Simon Gábor szakmai segítségét és javaslatait. Köszönettel tartozom továbbá Kajdi Alexandrának az adatfelvétel során nyújtott segítségéért, illetve köszönöm a kutatásban részt vevő nyelvtanulóknak, hogy feladatmegoldásaikat a rendelkezésemre bocsátották.

Jelen dolgozat azokra a lexikai nehézségekre fókuszál, amelyeket a fogalmi metaforák nyelvi megvalósulásai jelentenek. A kutatás alapját a metaforaazonosítás adja – így a vizsgálat során egyértelművé válik, mely szöveghelyeken számolhatunk potenciálisan metaforikussággal.

A kutatás magyar mint idegen nyelvi (középszintű) érettségi szövegértési vizsgafeladatsorokat vizsgál. A választás több szempontból is szerencsésnek tűnt. Oka egyrészt a vizsgafeladatok elérhetősége, könnyű hozzáférhetősége, másrészt a nyelvi szint volt, harmadrészt pedig korábbi tapasztalataim alapján egyes szövegek metaforikussága feltűnő. A B1+ szintű érettségi feladatok szintjének megfelelő csoportokban (a haladó csoportokkal ellentétben) még nagyobb létszámban érhetünk el tanulókat, viszont ez a szint a kezdővel szemben alkalmas nyelvi szempontból is a (szemi)autentikus szövegekben lévő figurativitás vizsgálatára.

A kiinduló kérdéseim, felvetéseim a következők voltak:

- 1) Milyen relatív gyakoriság jellemzi a metaforához kapcsolódó kifejezések meglétét az érettségi szövegekben?
- 2) A megfelelő (B1–B2) szinten lévő diákok számára jelent-e nehézséget ezek értelmezése?

A kutatás kezdetén azt feltételeztem, hogy a szövegek, mivel leginkább ismeretterjesztő jellegűek, gazdagon metaforikusak lesznek (vö. Simon et al., 2020). Feltételeztem továbbá, hogy ez a tanulóknak problémát fog okozni, amennyiben nemcsak információkeresésre, hanem a szöveg globális megértésére törekszenek. Ennek oka nem önmagában a metaforikus működésmód, hanem egy a nyelvórai témákhoz nem kapcsolódó szókinccs: a fizikai mozgáshoz, tárgymanipulációhoz kapcsolódó forrástartományok aktiválása.

A kutatás menete a kérdéseknek megfelelően két szakaszra osztható: azonosítottam a potenciálisan metaforikus kifejezéseket, majd a szövegeket nyelvtanulókon teszteltem. Az utóbbi, empirikus rész inkább pilot-jellegű, mivel több szöveg tesztelésére volt szükség, viszont ehhez arányaiban kevés adatközlő állt rendelkezésre. Mindenesetre cél volt, hogy legalább betekintésként adatokkal szolgáljon a vizsgálat arról is, hogy az érettségi szövegek mely kifejezései okoztak nehézséget a magyart idegen nyelvként tanuló kitöltőknek, így összevethetővé téve a szókinccsbeli kihívásokat a metaforikussággal. A vizsgálat célcsoportja homogén volt; nem vontam be olyanokat, akik magyar célnyelvi környezetben, a nyelvterületen lévő középiskolában sajátították el a nyelvet; mivel ez a körülmény az eredmények mellett a várható, nyelvórán tanult szókinccs körét és akár a nyelvtanulási folyamat reflektáltságát, így a teszteket is befolyásolhatta volna.

2. A metaforikusság vizsgálata a nyelvoktatásban

A nyelvoktatást és a metaforát összekapcsoló munkák általában a fogalmi metaforák elméletéből indulnak ki; egy részük a tanítási-tanulási folyamatra világít rá, más részük pedig a metaforákat a nyelvtanulás tárgyának tekinti.

A neveléstudomány területén Vámos ír részletesen (2003) a metaforák pedagógiai felhasználási lehetőségeiről. A kognitív metaforaelméletből (Lakoff 2006/1993) kiindulva ad meg elemzési lépéseket a pedagógiával foglalkozó kutatók számára. Ennek alapja a nevelésről alkotott képzetek leírása a szövegek metaforáinak forrástartományának segítségével (Vámos, 2003). Thornbury (1991) kifejezetten a nyelvtanulás-tanítás folyamatának metaforáit vizsgálja, ezeket felhasználva tesz javaslatokat az angoltanári képzésre.

A nyelvoktatás tárgya is lehet a metaforák megértésének vagy alkalmazásának képessége. Az angolt második nyelvként való oktatásához, valamint a gyermekek nyelvelsajátításához kapcsolódó szakirodalom egyenesen metafora-kompetenciaként (metaphoric competence, metaphorical competence) azonosítja a kérdéskört. Littlemore és Low (2006) a terminust használva a meglévő kompetencia-leírásokra építve amellet érvel, hogy a metafora-kompetencia a kommunikatív kompetencia összes alterületének része. Kifejezetten a figuratív nyelvhasználat megértésének és használatának kompetenciája is fejleszhetőnek bizonyult, amelynek háttérét Chen és Lai (2015) kutatásában a kognitív nyelvészet adja, azon belül is a tartományok közötti leképeződéseket látják kamatoztathatóknak. Palágyi (2016) szintén a kognitív metaforaelmélet alkalmazása mellett érvel a magyart idegen nyelvként tanulók esetében, bemutatja a forrás- és céltartomány tudatosításának hasznát az oktatási folyamatban, továbbá konkrét tanórai gyakorlatokat is javasol.

Vannak ugyan univerzális fogalmi metaforák, de még ezek kidolgozottsága is különbözhet a kultúrákban (Kövecses, 2005). Ha pedig a metaforaelemzésben nem a fogalmi háttérre, hanem a nyelvi megvalósulásra tekintünk, a különbségek még jelentősebbek lehetnek. Herteg és Popescu (2013) a fogalmi metaforákból kiindulva az angol üzleti nyelv tanításakor térképezi fel a megegyező fogalmi metaforák különböző szókincsbeli megvalósulásait, de olyan eseteket is leírnak, amikor a tanulónak tudatosítania kell, hogy az idiómák közötti különbségek nyelvenként eltérő fogalmi metaforákra vezethetők vissza.

3. Az MIPVU és a MetaID-módszer

A lexikális nehézségek szövegbeli feltárásához kézenfekvőnek tűnt egy olyan megközelítést választani, amely a metaforaelemzés fogalmi aspektusait a vizsgálat tárgyán kívül helyezi és a nyelvi megvalósulásra koncentrálnak. A metaforikus kifejezések korpuszbeli annotálásának kidolgozása a Pragglejaz Csoporthoz kötődik, az általuk kidolgozott módszer az MIP rövidítést viseli. Ennek továbbfejlesztett változata – a Methaphor Identification Process kezdőbetűihez a kapcsolódó egyetem, a Vrije Universiteit betűit hozzáadva – az

MIPVU (a módszerről Steen et al., 2010; magyarul összefoglalóan I. Simon et al., 2019).

A metafora jelenségét az MIPVU indirekt jelentésalkotásként írja le, amely hasonlóságon alapul. A protokoll lényege, hogy az elemző szótári alapon meghatározza a szavak elsődleges és kontextuális jelentését. Amennyiben ezek eltérnek, és közöttük hasonlóságon alapuló kapcsolat van, akkor az egység potenciálisan metaforához kapcsolódó szónak címkézendő. Az analógiát használó, de elsődleges jelentésükben álló szavak direkt metaforának számítanak. Kapcsolódhat hozzájuk a leképezést jelölő szó, azaz metaforazászló.

Az MIPVU magyar nyelvre kidolgozott adaptációja a MetaID-módszer (első bemutatása Simon et al., 2019). A legnagyobb változtatást a szóalapúságtól történő elmozdulást felváltó morfémaalapú annotálás jelentette. Erre a magyar nyelv sajátosságai miatt volt szükség; a holland és angol nyelvre kifejlesztett MIPVU-val nem lehet jól kezelni az agglutináló sajátosságokat és értékes adatok vesznének el.³ Mivel az etimologizálás nem cél, a képzőket nem választja le a módszer, illetőleg az összetételeket is próbálja egyben tartani, amennyiben szótárban szerepel az összetett szó – korpuszalapú teljes szótár híján a MetaID a korpuszbeli gyakorisági adatokra támaszkodó ÉKsz.²-n alapul. Önálló szavak metaforizálódása mellett (metaforához kapcsolódó kifejezés, MKK) más agglutináló nyelvekhez hasonlóan tipikusan metaforikusnak látszódtak a viszonyragok; ezeket a módszer külön MKI (metaforához kapcsolódó inflexió) címkével is jelöli. A direkt metafora (dMKK) és a metaforazászló (MFlag) eseteit az adaptált módszer is alkalmazza.

A nyelvspecifikusság mellett a MetaID-ben más finomítások is történtek az MIPVU protokolljához képest. Az egyik ilyen a metonimikus esetek kezelése – ezeket Steen és munkatársai (2010) kétség esetén inkább címkézték, az adaptált módszer azonban az eseteket jobban szűrni kívánta, és nem címkézte potenciálisan metaforikusként azokat a jelentéseket, amelyeket metonímia, vagy éppen akár generalizáció, specifikáció is jól magyaráz. Részben a nyelvspecifikus sajátosságok, részben elméleti megfontolások nyomán szükségesnek látszott jelölni azokat az eseteket, amikor az inflexió, szótárban nem szereplő összetett szó egy tagjának metaforizálódása vagy referenciapont-szerkezet miatt a birtok metaforizációja kiterjed a szerkezet egészére – ezeket az eseteket metaforikus komponensként (MKKomp) címkézzük. Külön kezelendők azok a szerkezetek is, amikor az ige bővítményeinek egy részére is kiterjeszhető a metaforizálódás – utóbbiak metaforikus argumentum (MKA) jelölést kapnak.

---

³ A MIPVU más nyelvekre történő adaptálása során is szembesültek a kutatók az agglutináló nyelvek eltéréseiből fakadó problémákkal. Az üzbég esetében is kezelni kellett az esetrendszert érintő metaforizálódást (Kaya, 2019). A gazdag morfológiájú litvánánál felvetik, hogy az MIPVU-t alkalmazó kutatóknak „lépéseket kellene tenniük” a nyelvtani esetek metaforikus használatának feltárása felé (Urbonaitė et al., 2019: 167), és ennek megfelelően kiegészítéseket javasolnak a protokollhoz. A szerb nyelvénél szintén további lépéseket javasolnak az „inflexiók metaforák” (Bogetić et al., 2019: 216) megállapítására, és felvetik, hogy hasonló megközelítés szükséges az angolnál gazdagabb esetrendszerrel rendelkező nyelvekhez. A szesotho esetében is a szóalapú elemzés megtartása merül fel, a lokatívuszjelölők metaforizálódásánál ezeket a főnévről leválasztva kell kezelni (Seephephe et al., 2019).

Érdemesnek mutatkozott továbbá megkülönböztetni az idiomatikus szerkezeteket (az előzőekben bemutatottakkal párhuzamban MKKId és MKAid címkékkel); az idiomatikuságot az annotátor az adott kollokálódottnak érzékelt forma korpuszos keresésével alátámasztva veheti fel.

A fenti lépések a MetaID módszerben is egy olyan protokollt adnak ki, amely – bár nem feltétlenül teljesen ugyanazt – de hasonló annotálást eredményeznek a professzionális annotátorok között (az annotátorközi egyezéshez l. Simon et al., 2020).

4. A kutatás menete

A bevezetőben felsorolt kutatások alapján is világos, hogy a tanulók képesek elsajátítani és megérteni a metaforákat, ha a forrás- és céltartományt tudatosítjuk bennük. A fogalmi aspektusokról és interkulturális vonatkozásokról már sokat tudunk, hiánypótló és a nyelvoktatás módszertanának szempontjából gyümölcsöző lehet viszont a nyelvi megvalósulás minél pontosabb leírása és a metaforához kapcsolódó kifejezések teljeskörű azonosítása. Ezért látszott jó megoldásnak, hogy a kutatás nem önmagában a kognitív metaforaelméltre épít, hanem alapját a MIPVU nyomán a MetaID-módszer adja, így a metaforikus nyelvi szerkezetek minél pontosabb és intuíciónál függetleníthető azonosítására, elemzésére és számszerűsíthetőségére nyílik lehetőség.

A kutatás során a magyar mint idegen nyelv érettségik feladatsorának szövegértési feladatában azonosítottam a potenciálisan metaforikus kifejezéseket. Öt szövegértési tesztet választottam, részben véletlenszerűen: arra törekedtem, hogy a szövegértési teszt megjelenésének éve, szövegtípusa és a kapcsolódó feladat változatos legyen, utóbbinál szempont volt a bevettség és az információkereső olvasásmód is. Négy szöveget választottam véletlenszerűen, csupán a fenti szempontokat figyelembe véve, míg az ötödik szöveg választása tudatos volt: ez egy általam a tanítás során metaforikusnak érzékelt (de szisztematikusan korábban nem annotált) szöveg volt, amelyet a gyakorlatból ismertem és a szókinccse kifejezetten kihívást jelentett B1 szinten. A választott szövegek adatait az 1. táblázat mutatja be.⁴

---

⁴ Az Oktatási Hivatal honlapján közzétett feladatsorokkal dolgoztam. A feladatlapok elérése a vizsgaidőszakok alapján lehetséges: <https://www.oktatas.hu/koznevelas/erettsegi/feladatsorok> Utolsó elérés: 2021. május 30.

1. táblázat. A szövegértési feladatok korpusza

Szövegértési feladat címe	Szövegtípus, jellemző	Vizsgaidőszak	Szövegszavak száma (a feladat szövegbázisa a kapcsolódó leírás és kérdések nélkül)	A kapcsolódó feladat típusa	Kitöltők száma
Anya esküvője	szépirodalom, regényrészlet	2019. május	381	rövid válasz	5
Esküvői hagyományok	ismeretterjesztő	2017. október	351	igaz-hamis	5
Volt egy álmom	publicisztika, interjú	2013. október	228	rövid válasz	8
Hogyan használjuk a bankkártyát?	ismeretterjesztő	2018. október	477	feleletválasztás	10
Rajzok moziban	ismeretterjesztő	2014. október	352	rövid válasz	4

Az összesen 1789 szövegszónyi terjedelmű szövegbázist annotáltam; az annotálást nem végezte el párhuzamosan más professzionális annotátor, azonban a nehézséget jelentő eseteket a csoportos annotáláshoz és kurálási folyamathoz hasonlóan a MetaID kutatócsoport vezetője segített mérlegelni. Mivel egyéni annotátorként dolgoztam, nem online felületen, hanem táblázatkezelő programban végeztem a munkát (l. az 1. ábrát). Ez azzal is járt, hogy az annotálási folyamatban a metaforikus komponensek vagy argumentumok és a metaforizálódó szerkezeti elem viszonyának jelölésével nem éltem (vö. Simon et al., 2020), de magukat az elemeket elláttam címkével.

1. ábra. A Rajzok a moziban című szöveg egy részletének annotálása táblázatkezelő programban

	A	B	C	D	E	F	G
1	adatközlői jelölések	token	címké	korpuszadatok	elsőleges jelentés	kontextuális jelentés	megjegyzés, kérdés
166		4 felbuzdulva			1. Buzgó lelkesedés tölti el.		etimológiájában metaforikus lenne: buzog 1. Bugyborékolva kavargó, forr.
167	l: szinte	szinte			1. Egészen olyan, ill. úgy, mintha...; mondhat	2. Majdnem.	
168		minden			1. Vki, vmik egyenként mind.		
169		évben	MKKomp + MKI				
170		új			1. Rövid idő óta meglévő, nem régi.	5. Az eddigéhez többletként járuló, további.	
171		és					
172		új			1. Rövid idő óta meglévő, nem régi.	5. Az eddigéhez többletként járuló, további.	
173		történetet	MKA		1. Megtörtént események összefüggő sorozata elmondva v. leírva, es. Egyéb módon bemutatva.		
174	l: vett le	vett	MKKid	logDice: 9,572	levesz 1. Vmit a kezébe véve fenti helyről eltávolít, ill. lejjebb vesz.	saját jelentésadás: újra figyelmet fordít rá	
175		le					
176		a					
177		polcra	MKAid		1. Tárgyak elhelyezésére való, falra, állványra, bútorba erősített vízszintes lap.	saját jelentésadás: feledésből	

A feladatokat a nyelvtanulók oldották meg, és a kitöltésnél megkértem őket arra, jelöljék is a szöveg azon részeit, amelyek nem világosak számukra. Kétféle lehetőséget kaptak az instrukcióban: jelölhették az új/ismeretlen szavak mellett másféle jelöléssel azokat a szavakat is, amelyeket ugyan ismernek, de nem világos

a jelentésük a szövegben. Kérdésre válaszolva – ez egy csoportban merült fel – azt a kiegészítő instrukciót kapták, hogy nem kell jelölniük ismeretlenként azokat az új szavakat, amelyek jelentését ki tudják következtetni a szövegkörnyezetből. A beleegyező nyilatkozathoz és a kísérlet rövid leírásához csatolva írásban is megkapták az alapvető instrukciókat, szóban pedig magyarul és röviden angolul is elhangzottak ezek. Azokat a feladatlapokat nem zártam ki a vizsgálatból, ahol csak egyféle jelölést alkalmazott az adatközlő, mert feltételeztem, hogy ezek nem a feladat rossz megértéséből, hanem abból is fakadhattak, hogy az adatközlő úgy gondolta, minden ismert szót tud értelmezni az adott kontextusban. Több esetben akár az is feltételezhető, hogy az adatközlők az anonimizálás ellenére nem jelöltek minden ismeretlen szót, mert meg akartak felelni a tanárúknak, akitől a feladatot kapták, de a jelölések alacsony száma egyes esetekben a figyelmetlenségből is adódhatott. Ezeket az eseteket sem zártam ki a vizsgálatból, mert súlyos adatvesztéssel járt volna. A későbbiekben érdemes lehet kapcsolódó kérdéseket is készíteni az adattorzítások csökkentésére (a módszertani megfontolásokat l. részletesen a 7. részben).

A kitöltött tesztek minden esetben a diákok által tanult témákhoz illeszkedtek – ezek a haladási menetben három különböző csoportban az esküvő, hobbik és sport, a banki és postai ügyintézés és a filmek témája voltak. A szövegben szereplő kifejezéseket azonban nem tanulták célzottan, így az is előfordulhatott, hogy bár például a banki ügyintézés vagy a sport témáját ismerték, számos terminus nem a metaforikusság miatt okozott problémát. A szövegértési feladatot vagy órai folyamat részeként, vagy pedig házi feladatként kapták meg a diákok, de kutatási célra való beadásuk természetesen minden esetben opcionális volt. A feladatokat elvégző diákok az érettségi szövegek B1+ szintjének megfelelően B1 szint körüli csoportban tanultak, azonban a *Rajzok a moziban* című szöveget inkább B2 szinten lévő kitöltőktől kaptam meg.

5. A vizsgaszövegek metaforikussága

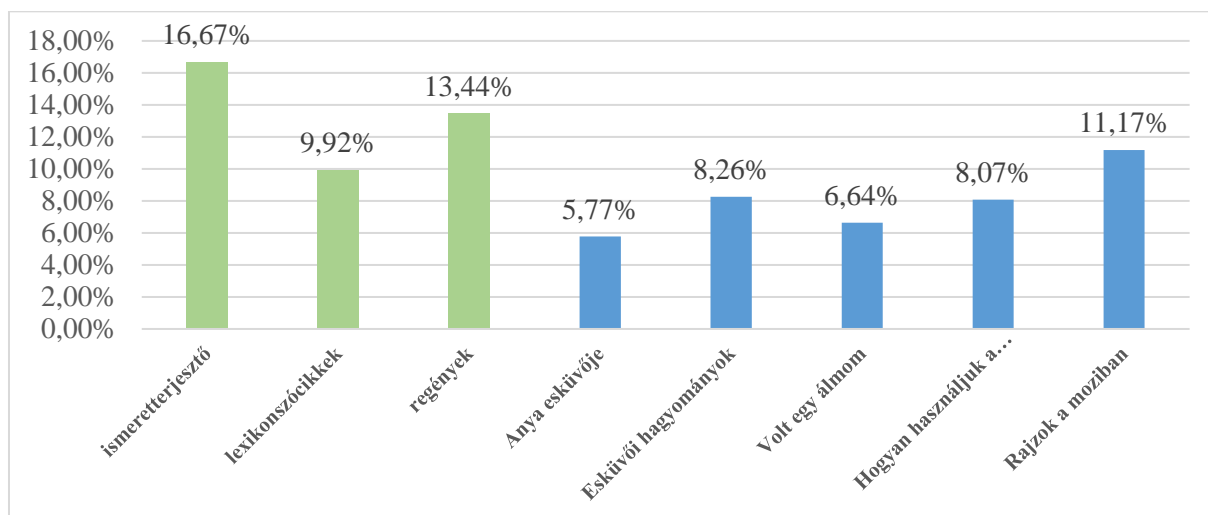
A szövegek válogatásakor a szövegtípusok lehetőség szerinti változatosságára azért is törekedtem, mert a szövegtípus a metaforaazonosítással dolgozó korábbi tanulmányok szerint a metaforikussággal is összefüggésben állhat (vö. Simon et al., 2020). Az annotálás során metaforikus szerkezetek mellett a figurativitás és az indirekt jelentés más esetei is megjelentek – ezeket azonban a protokollt követve nem annotáltam. Mindazonáltal a nyelvoktatás szempontjából tanulságosak lehetnek, illetve kihívást jelenthetnek a feladatmegoldásban, így ezekre az esetekre a 6. pontban kitérek.

Ahogy a szövegtípusok válogatási szempontját is irányította, úgy a számadatok bemutatásakor is viszonyítási szempontként, sőt, kifejezetten szükséges összevetésként kínálóznak a korábban magyar nyelven, a metaforaazonosítás szempontjából annotált szövegek. Ezt a referenciakorpuszt (Simon et al., 2020) jelen dolgozat irányadónak tekinti, így a szövegek hosszúságát figyelembe vevő relatív gyakorisági mutatók informatívak lehetnek arra nézve, hogy a

vizsgaszövegek számszerűsített metaforikussága hogyan viszonyul a nem nyelvtanulók számára készített szövegek metaforikusságához. Egy másik lehetőség volna az oktatási célra létrehozott egyszerűsített, szemiautentikus szövegek és autentikus eredetijük összevetése, azonban ez nem mindenhol indokolt: jelen tanulói korpuszból például az *Anya esküvője* című szöveg kortárs magyar regényrészletként (Lugosi Viktória *Ajvé* című művéből) a stílust érintő változtatások nélkül, de néhány mondat kihagyásával kapott helyet a feladatlapban.

Az eredményeket tekintve elmondható, hogy a referenciakorpuszhoz képest a szövegek összességében kevésbé metaforikusak. A relatív gyakorisági adatokat a 2. ábra mutatja, balra a referenciakorpusz három szövegtípusára vonatkozó adatok, jobbra pedig az öt vizsgafeladatra vonatkozók találhatók. Az ábrán az inflexiók és az argumentumok metaforizálódását a nyelvközpont miatt nem szerepeltetem, így a metaforához kapcsolódó kifejezésekre, a direkt metaforákra, illetve az idiomatikus metaforához kapcsolódó kifejezésekre szűkítem a gyakorisági adatokat. A referenciakorpusz két szövegtípusa, az ismeretterjesztő szövegek és a regények jól összevethetők a vizsgafeladatok hasonló szövegeivel. Lexikonszócikket ugyan nem találunk a vizsgafeladatok között, ez viszont a referenciakorpuszon belül is a legkevésbé mutatkozott metaforikusnak.

2. ábra. Az MKK, dMKK és MKKId címkék gyakorisága a referenciakorpuszban (Simon et al., 2020 alapján) és a vizsgaszövegekben⁵

⁵ A nyelvtanulói fókusz, a szűk értelemben vett szókincs kiemelése és a nyelvtanulókkal felvett vizsgálat az oka annak, hogy nem az összes metaforikus címkét jeleníti meg a diagram. Emiatt viszont nemzetközi összevetésre ez az ábrázolásmód nem alkalmas, mivel az inflexiókat kizárja; ezek más nyelvekben viszont az MIPVU-val dolgozva nem lennének elkülöníthetők.

Ha a hasonló szövegtípusokat nézzük: a referenciakorpusz ismeretterjesztő szövegeihez képest az MKK, dMKK és MKKId címkék tekintetében (16,67%) metaforikusságban jócskán elmarad a *Hogyan használjuk a bankkártyát?* (8,07%) és az *Esküvői hagyományok* (8,27%) című szöveg, de még az ezeknél metaforikusabb *Rajzok a moziban* (11,17%) szöveg is. Hasonlóképpen jóval kevésbé metaforikus a referenciakorpuszban szereplő regényrészleteknél az *Anya esküvője* – 5,77%-os relatív gyakorisággal a jelen korpuszban szereplők között a legkevésbé metaforikus. Ennek oka esetleg a szépirodalmi mű gyermeknarrátora is lehetne, viszont a referenciakorpusz egyik regényrészlete Kertész Imre *Sorstalansága*, ahol szintén nem a felnőtt narrátor nyelviségével kell számolnunk. Érdeemes lehet kitérni arra, hogy a vizsgakorpuszban a leginkább metaforikus szöveg, a *Rajzok a moziban* csak a lexikonszócikkek metaforikusságát haladja meg – ez ráadásul az a vizsgafeladat volt, amelyet nem véletlenszerűen választottam ki, hanem tudatosan helyeztem el ötödik szöveggént a korpuszban, mert korábbi tapasztalataim alapján szókincsében kifejezetten kihívást jelentett középhaladó csoportokban. A metaforikusságot az (1)-es példában a szöveg egy bekezdésének annotált változata szemlélteti.

- (1) A legjobb szakemberekkel három év [MKKomp] alatt [MKK] sikerült a Hófehérke és a hét törpe *történetéből* [MKKomp + MKI] is rajzfilmet készítenie. *Óriási* [MKK] volt a siker, Walt Disney világhírű lett! A rajzfilmkészítők a készülő műnek egy-egy külön részletén dolgoztak. Az egyik csoport például a hátterekkel, egy másik a karakterekkel foglalkozott, így a film *készítése* [MKA] egyszerűbb és *gyorsabb* [MKK] lett. Jó *zenét* [MKA] is *beszúrtak* [MKK] a *történet* [MKA + MKKomp] *alá* [MKK], ez *tovább* [MKK] fokozta a nézők élvezetét. *1937-ben* [MKKomp + MKI] a *premierén* [MKKomp + MKI] *özönlöttek* [MKK] az *emberek* [MKA] a *filmszínházakba* [MKA]. A *Disney-stúdió* [MKA] a sikeren felbuzdulva szinte minden *évben* [MKKomp + MKI] új és új *történetet* [MKA] *vett le* [MKKId] a *polcra* [MKAid] és „rajzfilmesített meg”. Sorra *dőltek* [MKK] *meg* a nézettségi *adatok* [MKA], a nézők imádták a mozivászonra *varázsolt* [MKK] Dumbó, Bambi vagy Pinokkió történeteket.

A számszerűsített eredményeket a nehezen kezelhető esetek is befolyásolhatják; röviden bemutatok néhány olyan példát, amelynek elemzése az annotálás során kihívást jelentett. Egyes esetekben kérdéses volt, hogy bár a szótári elsődleges és kontextuális jelentés elkülönül, közöttük metaforikusnak minősíthető-e a kapcsolat. A *népszerűsége ma is tart* esetében a *tart* szemantikai kiüresedettsége mellett végül a vonzatkeret megváltozása miatt nem kapott címkét.

A szótár és az azokba felvett címszavak is befolyásolták a munkát. Az *egy bankfiókban található automatából szeretnél pénzhez jutni* szerkezetben a bankfiók motivációja etimológiai szempontból akár metaforikusnak is tekinthető,

és feltételezhető, hogy a kifejezést nem ismerő nyelvtanuló számára metaforakompetenciája segítséget is nyújthat az értelmezésben. A protokoll szerint azonban nem címkézhető a szerkezet MKK-nak, mert nem a szó etimológiáját vesszük figyelembe; összetett szóként pedig a *bankfiók* egy jelentéssel szerepel az ÉKsz.²-ben, amely jelentés megegyezik a kontextuális jelentéssel. Hasonlóképpen az *a menyasszony eddigi életét szimbolizálja* részletben az *eddigi* metaforikusnak minősítése is etimologizálás lenne: ha csupán az *eddig* szócikket nézzük, adható lenne címke, viszont a képzett *eddigi* már időintervallumra utal elsődleges jelentésében, nem térbeli jelentést kapott.

Kihívást jelentettek az annotálás során azok az esetek is, amelyek a digitalizáció nyomán jelennek meg a nyelvi anyagban, azonban a szótár még nem tartalmazza ennek szókincsét. *A lemásolhatják az adatokat* szerkezetben a lemásol inkább generalizációnak tekinthető, így ez nem kapott címkét, az *internetes áruház* esetében viszont az *áruház* lemmát MKK-ként vettem fel.

Nem szótárhasználat, hanem a szövegek, azon belül is a nehezen azonosítható kontextuális jelentés is okozhat problémát az annotálás során, mint a következő mondatban: *A menyasszonyi ruha hagyományos fehér színe a tisztaságot, szűziességet, életet, fényt és ünnepélyességet szimbolizálja. A tisztaság és a fény kontextuális jelentésének azonosítása nehézkes. Feltételezhető akár az elsődleges jelentés is megfelelő értelmezésként ('ami[be]n nincs szenny', illetőleg 'látható sugárzó energia'), de indokoltabb az 'erkölcsileg feddhetetlen' és 'derű, életöröm' jelentésekből kiindulni, ezáltal pedig az MKK címkét is felvenni (vö. ÉKsz.²).*

Máskor a nehezen azonosítható pontos kontextuális jelentés a metonimikus jelentéskiterjedéssel is összekapcsolódik. Amikor azt olvassuk: a küszöbön való átemeléssel *a vőlegény megmutatja, hogy milyen erős* vagy hogy *Dodó leintette a másik szereplőt, kérdéses, hogy mozgást, kézmozdulatot is el kell-e képzelnünk. Összességében viszont az ÉKsz.² szerinti jelentésekben az elsődleges jelentés szerint is értelmezhetjük a helyzeteket: fizikai erődemonstrációként, megmutatásként, rámutatásként, illetve intő kézmozdulatként, így a MetaID protokoll szerint metonímiaként is magyarázható esetekként ezeket nem címkéztem – viszont az MIPVU protokolljában címkézhetőek lennének, mivel kétség esetén ilyen esetben kiosztható címke. Meg kell azonban jegyezni, hogy noha a metaforikusság körébe jelen annotálásnál ezek az esetek nem kerültek bele, a figurativitás bármilyen formája jelenthet esetlegesen nehézséget a tanulóknak.*

Összességében a választott szövegekről elmondható, hogy mivel kevésbé voltak metaforikusak a referenciakorpusz szövegeinél, így akár az is feltételezhető, hogy a szövegegyszerűsítés vagy rövidítés a metaforikusságot is érintette, esetleg a szöveg válogatásának szempontja is lehetett a vizsgált tényező. Az előbbi feltételezéshez – azokban az esetekben, ahol ez visszakereshető –, a későbbiekben a vizsgaszövegek forrását adó eredeti szövegek annotálása is értékes adalékul szolgálhatna.

6. A nyelvtanulók számára nehézséget jelentő részek

Az annotálás eredményeit áttekintve nem számolhatunk erősen metaforizált szövegekkel. Ebben az esetben is felmerül azonban a kérdés, hogy az előforduló metaforához kapcsolódó kifejezések és a metaforikusság egyéb esetei jelentenek-e kihívást a szöveg megértésében, másrésztől ez befolyásolja-e a szöveghez kapcsolódó feladatok megoldását. Felvethető, hogy a metaforikusságot fokozatiságként elképzelve (Hanks, 2007) nem minden potenciálisan metaforikusként azonosított szerkezet jelent egyforma kihívást a szövegértésben. Ezt a tényezőt azonban nem kezeli az MIPVU, alapvetően a MetaID-nak sem célkitűzése. A fenti ábrán és számadatokkal (2. ábra) az inflexiók kihagyásával éppen a rutinszerű, begyakorolt metaforák egy részét szűrtem ki.

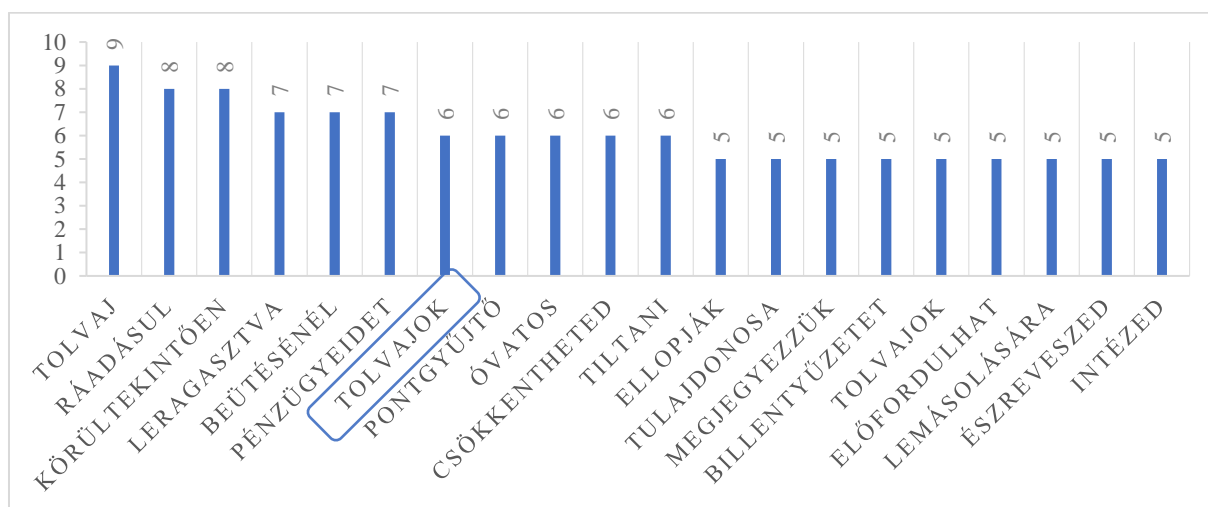
Módszertani szempontból a kutatás nem volt előfeszített⁶, vagyis nem készítettem fel az adatközlőket a metaforikusságra, nem irányítottam kifejezetten erre az adatfelvételt, így a nyelvtanulókkal felvett feladatok kiindulópontot nyújthatnak, megalapozhatnak egy későbbi, a metaforikusságra fókuszáló empirikus vizsgálatot, de jelen formában is iránymutatást adhatnak a kihívást jelentő szókincs jellegéről.

Az adott szövegeket is jellemzi, hogy a metaforikusság mennyiben jelentett szókincsbeli problémát a diákok által ismeretlenként vagy a kontextusban nem világosként jelölt szavak alapján. Ebből a szempontból a leginkább semleges, a metaforák relatív gyakoriságában a legkisebb arányt a bankkártyahasználati ismeretterjesztő szöveg mutatta. Ebben számos kifejezést szókincsbeli kihívásként jelöltek a nyelvtanulók, ez azonban valójában nem a metaforikussággal, hanem a szókincshez tartozó nyelvi szinttel mutathat összefüggést. A 3. ábra az ismeretlenek jelölt szavakat mutatja a *Hogyan használjuk a bankkártyát?* című szövegben. A függőleges tengelyt – itt és a későbbi ábráknál is – a kitöltők számához igazítottam, azokat a szavakat vettem fel az ábrára, amelyeket a nyelvtanulói csoport legalább fele új szóként jelölt meg.

---

⁶ Az egymást követő ingerekkel foglalkozó pszichológiai-pszicholingvisztikai fogalmat (előfeszítés, előhangolás, priming) jelen esetben tágan értelmezem. Az adatközlők a vonatkozó lexémákhoz kapcsolódó megelőző feladatott nem kaptak, emellett nem tudták, hogy a vizsgálat a metaforikusságra fókuszál.

3. ábra. Ismeretlennek jelölt szavak a *Hogyan használjuk a bankkártyát?* című szövegben

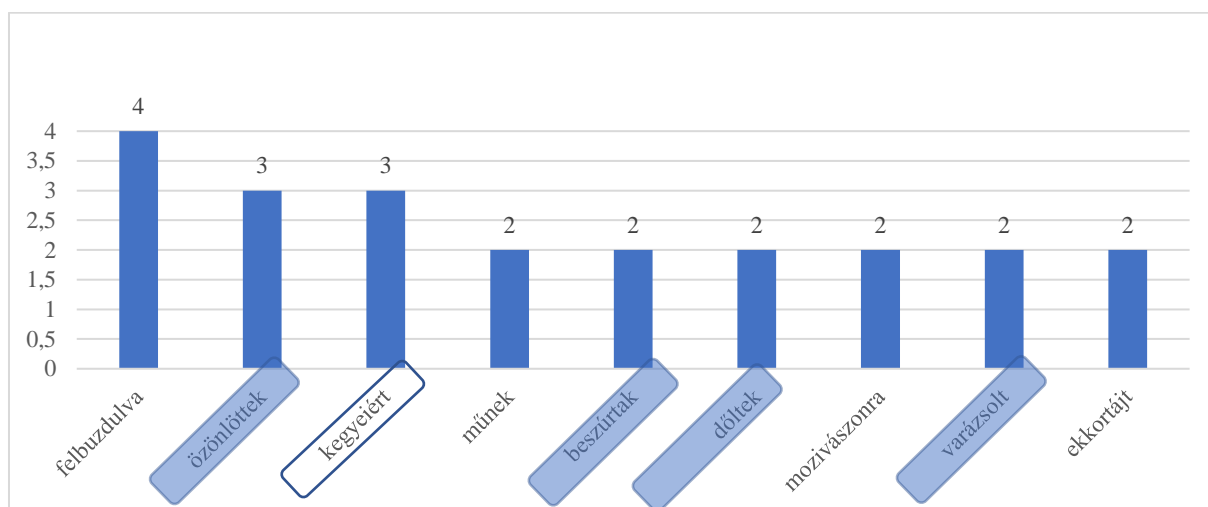
Megjegyzés: N= 10

A keretezés itt és a továbbiakban az annotálást jeleníti meg. Keretezés: MKK.

A 3. ábrán is látható, hogy csupán egy szót, a *tolvajok* egyik előfordulását érintette a metaforikusság, ebben az esetben is metaforikus argumentummal kell számolnunk. Bizonyosan nem ez, hanem maga a szóalak jelentette a problémát, hiszen a szó többi előfordulását is jelölték. Jóllehet más esetben – például a *körültekintően* vagy az *észrevesz* ilyen lehet – segíthet a metafora-kompetencia a megértésben, de MKK címkét nem kaphatnak az alakok, hiszen ez etimologizálás volna.⁷

A második legkevésbé metaforikus szöveg, a *Volt egy álmom* című, sport témájához kapcsolódó interjú esetében is rendkívül hasonlóak az adatok: szinte kivétel nélkül nem metaforikus kifejezések jelentették a problémát. Egy-két esetben jelenthette a kihívást MKK: a *leköti az energiáimat* szerkezet igéjét nyolc kitöltőből hét új szónak jelölte, miközben a *köt* fizikai jelentésében, a szabadidő témájához kapcsolódóan a csoportot ismerve a hobbik témája révén akár ismert is lehetne (bár a MagyarOK tankönyvcsaládban csak B2 szinten jelenik meg a szó). Ennél a szövegnél érdekes adalékul szolgálhatnak azok a jelölések, amelyeket a nem ismeretlen, de a kontextusban nem világos kifejezések jelölésére használtak: három adatközlő jelöli a fokozásra használt *ennyire* kifejezést, amely viszont a szótári egyetlen jelentés ('ilyen nagyon') alapján nem metaforikus. Ketten jelölik a *megvalósult az álmom* szerkezetet (ahol az *álmom* MKK), bár itt a tótipus is jelenthette a nehézséget.

⁷ Noha a vizsgálat fókusza és módszere nem engedi meg az etimológia bevonását, a kérdéskörben megfontolandónak tartom Palágyi (2016) vonatkozó meglátását arról, hogy a tanulási folyamatot segítheti a figyelem felhívása a metaforikus etimológiára.

4. ábra. Ismeretlennek jelölt szavak a *Rajzok a moziban* c. szövegben

Megjegyzés: N=4

Üres keretezés: MKA. Kitöltött keretezés: MKK.

A 4. ábra a leginkább metaforikus, *Rajzok a moziban* című ismeretterjesztő szöveg ismeretlennek jelölt kifejezéseinek számát mutatja azokkal a szavakkal, amelyeket legalább a kitöltők fele, ebben az esetben két adatközlő jelölt meg új szóként. Megjegyzendő, hogy itt a kitöltők inkább B2 szint körüli nyelvtudással rendelkeztek, ami az eredményeket is árnyalja. Az ábra mutatja, hogy a *kegyeiért* kifejezés metaforikus argumentumként, az *özönlöttek*, a *beszúrtak*, a *[meg]dőltek* és a *varázsolt* pedig metaforához kapcsolódó kifejezésként szerepelt az annotálásban.

Bár – feltehetően az adatközlők kisebb száma és magasabb nyelvi szintje miatt is – kevesebb a jelölt szó, ezek közül minden második metaforához kapcsolódó kifejezés, egy pedig részt vesz a metaforizációban. Korántsem biztos, hogy a metaforikusság maga jelent problémát az értelmezésben: ebben az esetben a metaforikusság jóval inkább egy olyan aktivált forrástartományt fed le, amellyel valószínűtlen, hogy az adott szinten lévő diák találkozott volna. További, másodlagos probléma lehet, hogy az adott szó ismeretén túl képes legyen a tanuló azt metaforikusan is értelmezni.

A két esküvői tematikájú, de szövegtípusában és az annotálás szerint metaforikusságában is eltérő szöveg a kitöltőkkel szemben is eltérő kihívásokat támasztott. A hagyományokhoz tartozó szókincs jelentette elsősorban a nehezen értelmezhető kifejezéseket, de három MKK is azon kifejezések közé került, amelyeket több adatközlő új szóként jelölt: talán nem meglepő módon a *rögös*, de a B1-es szinten elvárható *bő* (gyermekáldás) és a *fény* is.

Érdekes módon a relatív gyakoriság szempontjából a legkevésbé metaforikus a másik, esküvői témát feldolgozó szöveg, az *Anya esküvője*, amelynél a csekély számú adatközlő mellett is talán a leginkább kijelenthető, hogy a metaforikusság problémát jelenthetett. A legtöbben ugyanis (öt kitöltőből négyen) a *szállt be anya a játszamába szerkezet játszma* szavát jelölték nehézségként, ahol a *játzsma*

egyszerre metaforához kapcsolódó kifejezés, a *-ba* metaforikus inflexió, ennek révén a *játszma* metaforikus komponens is. A *játszmába* alak ráadásul metaforikus argumentum is, hiszen a *beszáll* maga is metaforához kapcsolódó kifejezés. Érdekes, hogy az adatközlők a *beszáll* szót viszont egyáltalán nem jelölték, ebből is lehet következtetni arra, hogy – amennyiben azt szó szerint próbálhatták értelmezni – nem sikerült a bizonyosan ismert szótövé *játszmához* megfelelő kontextuális jelentést találniuk. Két egyéni problémát tartok még érdemesnek kiemelni a kitöltésekhez kapcsolódóan. Az egyik adatközlő következetesen jelölte a *feleségül vesz* kifejezések előfordulásakor – a *vesz* metaforához kapcsolódó kifejezés, a *feleségül* ennek metaforizálásban részt vevő argumentuma –, hogy számára nem világos kifejezésről van szó, ami egyértelműen utalhat arra, hogy szó szerint próbálta értelmezni azt. Egy kitöltőnél pedig a *fel van adva a lecke* metaforikusan értelmezendő konstrukció félreértése okozott problémát a kitöltés során. A tanuló a jelölések alapján érteni vélte a kifejezést, így a kapcsolódó feladatból derül ki, hogy félreértette azt. Egy másik, bár indirekt információra vonatkozva idézi a fenti metaforikus konstrukciót olyan módon, hogy kitűnik, szó szerint értelmezhetette a kifejezést.

7. Következtetések, kiegészítések és kutatómódszertani reflexiók

A kutatás célja a metaforikusság szövegértésbeli felmérése volt, de az adatokat tekintve más adalékokkal is számolhatunk: a szövegértésben számos esetben nem elsősorban ez okozta a problémákat. A kutatás alapján viszont megfigyelhető, hogy maguk a szövegértés-tesztek egyszerűsítési vagy válogatási folyamatok miatt kevésbé metaforikusak a hasonló szövegtípusokba tartozó, de nem nyelvtanulóknak készített szövegeknél. A teszteredményeket így a metaforához kapcsolódó kifejezések megértése alapvetően nem befolyásolja, de metaforához kapcsolódó inflexiók – révén ezek lényegében „kikerülhetetlenek”, pl. *életében*, *legrégebből* – megértése is szükséges lehet a feladatokhoz. Ezeket azonban tipikusan nem jelölték a diákok nehézségként a szöveg feldolgozásakor, noha érdemes megjegyezni, hogy a saját jelölésük nem jelent biztos fogódzót. Így két okból, egyrészt a metaforához kapcsolódó kifejezések viszonylagos kis relatív gyakorisága, másrészt a saját jelölés bizonytalansága miatt a jövőben érdemes lehet a metaforikus kifejezéseket célzottan kutatni, akár kifejezetten ezekre irányuló tesztek, megértést ellenőrző kérdéssorok, esetleg rögzített, szóban reflektált feladatmegoldás alkalmazásával. Jelen kutatási szakasznak azonban nem volt célja a metaforikusságra való előfeszítés, így levonható az a következtetés, hogy a vizsgált érettségi szövegekben ezzel a problémával talán a teszt összeállítójának szándékai szerint nem kell fókuszáltan szembesülnie a kitöltőnek.⁸ A jelöléseket tekintve azonban a többihez képest viszonylag

⁸ Kivételt jelenthet, amikor mérlegelendő állításban találunk metaforikusságot – bár ezek inkább konvencionizálódtak. Az igaz-hamis feladattípusú *Esküvői hagyományok* 10 állításból 4-ben volt MKK (és MKI is gyakran), ez a kettő kiemelve: A férj *hagyja*, hogy táncoljanak ifjú feleségével.; Ha a menyasszony ruháját a vőlegény az esküvő *előtt* látja meg, *abból* baj lesz.; Aki elkapja a hátradobott csokrot, hamarosan férjhez *megy.*;

metaforikus szöveg – a *Rajzok a moziban* – feldolgozásában zavaróak lehetnek a metaforához kapcsolódó kifejezések, amennyiben a teszt kitöltője törekszik az intenzív olvasásra és nem az információ kinyerését kísérli meg elsősorban.

A felvett tesztek alapján a metaforikus inflexiókat nem érzékelik nehézségként a diákok, vélhetően a begyakorlottság vagy az univerzalitás miatt. Megjegyzendő viszont, hogy szórványosan rendelkezésre állnak adatok arra vonatkozóan, hogy az indirektség esetleg zavarhatja a feladatmegoldást egy-egy, akár begyakorlott metaforához kapcsolódó kifejezés esetében is. Másrészt a metaforához kapcsolódó kifejezések egy része, köztük a diákok által jelöltek is azért jelenthetnek nehézséget az olvasás során, mert a fizikai jelentés ismerete sem várható el az adott szinten.⁹ A későbbiekben akár kísérletes vizsgálattal is ellenőrizhető: a *premieren özönlöttek az emberek a filmszínházakba* konstrukciónál könnyebben érthető-e, az adott kontextusból magabiztosabban kikövetkeztethető-e például *a víz özönlött a folyóba* szerkezet. Kérdéses az is, hogyan alakult volna a kitöltés, ha a tanulók használhattak volna szótárat vagy az elsődleges jelentéseket tartalmazó szöveget.

A jelen, nem előfeszített vizsgálatból úgy tűnik, az érettségi szövegértések esetében a metaforikusság megértésekor a szórványos espektől eltekintve leginkább az jelentette a problémát, hogy az MKK-k és MKKId-ek alapjelentésükben olyan fizikai mozgáshoz vagy tárgymanipulációhoz kapcsolódtak, amelyek nyelvórai környezetben nem fordulnak elő az adott szinten. A következőkben a MagyarOK tankönyvcsalád Sketch Engine-ben (Kilgarriff et al., 2004, 2014) lévő konkordanciáira (Szita & Pelcz, 2020) támaszkodva szerepel néhány példa.

(2) Remélték, ez *leköti* az energiáimat.

A korábban már elemzett (2) számú példamondatban szereplő MKK esetében a példát árnyalja, hogy noha a csoport ismerhette a *köt* szót, az a korpusz alapján B2 szintre tehető alapjelentésében. A kontextuális jelentés szintén B2 szinten tanult a tananyagban – olyan kifejezésekben, mint a *leköti az agyát*, *leköti a figyelmet*.

(3) *szállt be* anya a *játszmába*

A *játszma* szintén kikövetkeztethető, megérthető akár alacsonyabb szinten is, de ismerete a konkordancia szerint B2 szinten jelenik meg alapjelentésben,

---

A menyasszonyi csokrot életük végéig őrzik a menyasszonyok. A *Hogyan használjuk a bankkártyát?* feleletválasztós típusú állításai esetében is 11 állításból 5-ben MKK-t kell megérteni (pl. *könnyű megjegyezni, lejárt bakkártya, mielőtt letiltod*).

⁹ Ez viszont természetesen nem azt jelenti, hogy a szöveget egészében meg kellene érteni a sikeres vizsgázáshoz, de azzal számolok, hogy a nyelvtanuló számára frusztrációt jelenthet, így akár órai feldolgozás során érdemes lehet kitérni a jelenségre.

kontextuális jelentésben nem fordul elő. A *beszáll*-hoz négy előfordulás társul A1 szinten, minden esetben 'belép és helyet foglal benne' jelentésben (vö. ÉKsz.²).

(4) Ilyet nem *illik* kérdezni.

A (4) számú példamondatban kiemelt kifejezés érdekessége, hogy a fizikai alapjelentés egyáltalán nem tanult, de a 'jól mutat, tetszetősen hat valahol' (vö. ÉKsz.²) jelentés két előfordulással jelenik meg a konkordanciában. A többi előfordulás társadalmi szokásokra utaló kontextuális jelentés 17 találattal B1 szintű. Ennek tükrében az is előfordulhat, hogy a nyelvtanuló a szótári alapjelentéssel egyáltalán nem találkozik és számára a metaforikus jelentés egyszerűbben érthető.

8. Összegzés

A kutatás abból az előfeltevésből indult ki, hogy a nyelvtanulóknak szükségük lehet arra, hogy kapaszkodót kapjanak a metaforikus kifejezések használatához – az angoltanulást például külön adatbázis és tankönyv segíti (Deignan, 1995), amelyek gyakorlatokkal is tudatosítják és bővítik a metaforikusságon alapuló szókincset (Lazar, 2003). Jelen vizsgálat a nyelvtanítást nem csupán a fogalmi metaforával kapcsolja össze, hanem a MetaID-módszeren keresztül szorosabb kapcsolatot teremt a fogalmi metafora nyelvi megvalósulásával. A kutatás a kutatói intuíciótól elhatárolódva érettségi szövegekben meghatározta azokat a kifejezéseket, amelyek metaforikusnak tekinthetők és ezt az adatsort összevetette a nyelvtanulók által nem érthetőnek jelölt kifejezésekkel. Módszertanilag így a kutatás empirikus része nem volt előfeszítve a metaforikusságra, ezért az eredmények tágabb rálátást is nyújtanak az érettségi szövegek vizsgálatára.

A kutatás első szakaszában azonosítottam magyar mint idegen nyelvi érettségi szövegértés feladatok metaforikus kifejezéseit. A nyelvtanulói fókusz miatt a metaforikus kifejezéseket, ezek idiomatikus változatait és a direkt metaforikus kifejezések előfordulási arányait vetettem össze a referenciakorpusszal. A relatív gyakorisági adatok azt mutatták, hogy a vizsgaszövegek kevésbé metaforikusok, mint a nem nyelvtanulóknak készült (vagy nem számukra kiválogatott) szövegek.

A kutatás második szakaszában B1-B2 szintű nyelvtanulók jelölték meg a számukra ismeretlen, nem világos szavakat ugyanezen szövegekben. A jelölések tipikusan nem a metaforikusság kérdését érintették, de itt ki kell emelni, hogy nem fókuszált mintát kaptak, illetve metaforikusságra vonatkozó relatív gyakorisági adatokat tekintve nem meglepők az eredmények. A valamivel metaforikusabbnak számító vizsgaszövegben az adatközlők legalább fele által jelölt nehézségek közül minden második metaforához kapcsolódott. Szórványosan olyan esetek is mutatkoznak, amikor a nem előfeszített vizsgálati feltételek mellett is arra következtethetünk a kitöltésből, hogy a metaforikusság befolyásolta a

feladatmegoldást is – ilyen esetek célzott gyűjtésére viszont egy jövőbeli, a metaforikusságra előfeszített empirikus kutatás lehet alkalmasabb.

A MetaID-módszerrel végzett elemzés felhívja a figyelmet a nyelvtanulói szótárak létrehozásának szükségességére (vö. Durst et al., 2013): ezekkel dolgozva ugyanis a diákok jól láthatnák az elsődleges jelentéshez társuló kontextuális jelentéseket. Emellett nagyban támogatnák a tanári munkát is, amennyiben nemzetközi mintára a jelentésekhez nyelvi szintek is társulnának.

Irodalom

- Bogetić, K., Bročić, A. & Rasulić, K. (2019). Linguistic metaphor identification in Serbian. In Nacey, S., Dorst, A. G., Krennmayr, T. & Reijnierse, W. G. (eds.), *Metaphor Identification in Multiple Languages: MIPVU around the world* (203–226). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/celcr.22.10bog>
- Chen, Y. & Lai, H. (2015). Developing EFL learners' metaphoric competence. *IRAL*, 53, 415–438. <https://doi.org/10.1515/iral-2015-0019>
- Deignan, A. (1995). *Collins Cobuild English Guides 7: Metaphor*. London: Haper Collins.
- Durst Péter, Szabó Martina Katalin, Vincze Veronika & Zsibrita János (2013). A „HunLearner” magyar tanulói korpusz fejlesztése és várható hozadéka. *THL 2: A magyar nyelv és kultúra tanításának szakfolyóirata*, 9, 28–41. Letöltés: https://epa.oszk.hu/01400/01467/00010/pdf/EPA01467_thl2_2013_1-2_028-041.pdf
- ÉKsz.² = *Magyar értelmező kéziszótár*, (főszerk. Pusztai Ferenc). 2., átdolgozott kiadás. Budapest: Akadémiai Kiadó, (2003).
- Hanks, P. (2007). Metaphoricity is gradable. In Stefanowitsch, A & Gries, S. Th. (eds.), *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy* (17–35). Berlin, New York: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110199895.17>
- Herteg, C. & Popescu, Teodora (2013). Developing business students' linguistic and intercultural competence through the understanding of business metaphors. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 93, 1080–1084. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.09.334>
- Kaya, S. G. (2019). Linguistic metaphor identification in Uzbek In Nacey, S., Dorst, A. G., Krennmayr, T. & Reijnierse, W. G. (eds.). *Metaphor Identification in Multiple Languages: MIPVU around the world* (227–245). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/celcr.22.11kay>
- Kilgarriff, A. Rychlý, P., Smrž, P. & Tugwell, D. (2004). The Sketch Engine. *Proceedings of the 11th EURALEX International Congress*: 105–116. Letöltés: https://www.sketchengine.eu/wp-content/uploads/The_Sketch_Engine_2004.pdf
- Kilgarriff, A., Baisa, V., Bušta, J., Jakubíček, M., Kovář V., Michelfeit J., Rychlý, P. & Suchomel, V. (2014). The Sketch Engine: ten years on. *Lexicography*, 1, 7–36. <https://doi.org/10.1007/s40607-014-0009-9>
- Kövecses Zoltán (2005). *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Budapest: Typotex.
- Lakoff, G. (2006/1993). Conceptual metaphor. The contemporary theory of metaphor. In Geraerts, Dirk (ed.), *Cognitive Linguistics: Basic Readings* (185–238). Berlin, New York: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110199901.185>
- Lazar, G. (2003). *Meanings and Metaphors. Activities to practise figurative language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Littlemore, J. & Low, G. (2006). Metaphoric Competence, Second Language Learning, and Communicative Language Ability. *Applied Linguistics*, 27, 268–294. <https://doi.org/10.1093/applin/aml004>
- Palágyi László (2016). A kognitív metaforaelmélet alkalmazása a magyar mint idegen nyelv oktatásában. In Várad Tamás (szerk.), *Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből. X. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia* (69–80). Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. Letöltés: http://archive.nytud.hu/alknyelvdok16/proceedings/Palagyi_Laszlo.pdf

- Seephephe, N. R., Ekanjume-Ilongo, B. & Thuube, M. R. In Nacey, S., Dorst, A. G., Krennmayr, T. & Reijnierse, W. G. (eds.). (2019). *Metaphor Identification in Multiple Languages: MIPVU around the world* (267–287). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/celcr.22.13see>
- Simon Gábor, Bajzát Tímea Borbála, Ballagó Júlia, Havasi Zsuzsanna, Roskó Mira & Szlávich Eszter (2019). Metaforaazonosítás magyar nyelvű szövegekben: egy módszer adaptálásáról. *Magyar Nyelvőr*, 143, 223–247. Letöltés: http://real.mtak.hu/102347/1/Nyr143208_SimonG.pdf
- Simon Gábor, Bajzát Tímea Borbála, Hauber Kitti, Havasi Zsuzsanna & Szlávich Eszter (2020). Az igealak köré szerveződő metaforák szerkezeti sajátosságai In Simon, Gábor & Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) *Nyelvtan, diskurzus, megismerés* (245–270). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Sketch Engine*. <http://www.sketchengine.eu>
- Steen, G. J., Dorst, A. G., Herrmann, B. J., Kaal, A. A., Krennmayr, T. & Pasma, T. (2010). *A Method for Linguistic Metaphor Identification. From MIP to MIPVU*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Szita Szilvia & Pelcz Katalin (2020). *A MagyarOK tankönyvcsalád nyílt korpusza*. https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Fmagyarok_hp2
- Thornbury, S. (1991). Metaphors we work by: EFL and its metaphors. *ELT Journal*, 45, 193–200. <https://doi.org/10.1093/elt/45.3.193>
- Urbonaitė, J., Šeškauskienė, I. & Cibulskienė, J. (2019). Linguistic metaphor identification in Lithuanian. In Nacey, S., Dorst, A. G., Krennmayr, T. & Reijnierse, W. G. (eds.), *Metaphor Identification in Multiple Languages: MIPVU around the world* (159–181). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Vámos Ágnes (2003). *Metafora a pedagógiában*. Budapest: Gondolat Kiadói Kör, ELTE BTK Neveléstudományi Intézet.

Források

- Anya esküvője* (2019). Magyar mint idegen nyelv középszintű írásbeli vizsga. Olvasott szöveg értése. 1. feladat (3–5). Emberi Erőforrások Minisztériuma. Letöltés: https://dload-oktatas.educatio.hu/erettsegi/feladatok_2019tavasz_kozep/k_magyid_19maj_fl.pdf
- Hogyan használjuk a bankkártyát?* (2018). Magyar mint idegen nyelv középszintű írásbeli vizsga. Olvasott szöveg értése. 3. feladat (8–10). Emberi Erőforrások Minisztériuma. Letöltés: https://dload-oktatas.educatio.hu/erettsegi/feladatok_2018osz_kozep/k_magyid_18okt_fl.pdf
- Melyek a legnépszerűbb esküvői hagyományok, szokások vagy babonák?* (2017). Magyar mint idegen nyelv középszintű írásbeli vizsga. Olvasott szöveg értése. 1. feladat (4–5). Emberi Erőforrások Minisztériuma. Letöltés: https://dload-oktatas.educatio.hu/erettsegi/feladatok_2017osz_kozep/k_magyid_17okt_fl.pdf
- Rajzok a moziban* (2014). Magyar mint idegen nyelv középszintű írásbeli vizsga. Olvasott szöveg értése. 3. feladat (6–7). Emberi Erőforrások Minisztériuma. Letöltés: https://dload-oktatas.educatio.hu/erettsegi/feladatok_2014osz_kozep/k_magyid_14okt_fl.pdf
- Volt egy álmom, azt akartam megvalósítani...* (2013). Magyar mint idegen nyelv középszintű írásbeli vizsga. Olvasott szöveg értése. 2. feladat (6–7). Emberi Erőforrások Minisztériuma. Letöltés: https://dload-oktatas.educatio.hu/erettsegi/feladatok_2013osz_kozep/k_magyid_13okt_fl.pdf